

УДК 327.5:327.8

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2025-33-7>

Курничник Р.І.

<https://orcid.org/0000-0002-3729-4968>

ЗМІЦНЕННЯ СХІДНОГО ФЛАНГУ НАТО ЯК ІНСТРУМЕНТ СТРИМУВАННЯ РОСІЙСЬКО-БІЛОРУСЬКИХ ЗАГРОЗ

У статті досліджується процес зміцнення східного флангу НАТО як ключового інструменту колективної безпеки та стримування російсько-білоруських загроз у сучасних умовах. Після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України у 2022 р., питання посилення оборонного потенціалу Альянсу на його східних рубежах набуло пріоритетного значення. У роботі проаналізовано еволюцію стратегічних підходів НАТО до регіону Центрально-Східної Європи, зокрема створення багатонаціональних батальйонних груп у Польщі та країнах Балтії, розгортання нових сил швидкого реагування, а також посилення військової присутності США та європейських союзників. Окрема увага приділена ролі Білорусі як воєнно-політичного сателіта Росії, яка надає власну територію для спільних навчань, розміщення військової інфраструктури та можливого розгортання ядерного озброєння.

У статті висвітлюється комплексна стратегія НАТО, що включає не лише військові, а й політико-дипломатичні, інформаційні та економічні заходи, спрямовані на протидію гібридним загрозам. Розглянуто питання модернізації системи протиповітряної та протиракетної оборони, посилення логістичних коридорів, інтеграції оборонних можливостей членів Альянсу, а також зміцнення партнерських відносин із країнами-партнерами, насамперед Україною.

Аналізується вплив воєнних навчань «Defender Europe», «Steadfast Defender 24» та «Захід» на баланс сил у регіоні, а також перспективи подальшого посилення східного флангу НАТО у відповідь на потенційні сценарії ескалації з боку Москви та Мінська. Автор доводить, що довгострокова безпека східного флангу НАТО залежить від здатності Альянсу забезпечити ефективне поєднання оборонної стратегії із проактивними заходами стримування.

Зроблено висновок, що політика НАТО у Центрально-Східній Європі спрямована на збереження стратегічної стабільності та запобігання новій масштабній війні на європейському континенті. Водночас, досвід України у протистоянні російській агресії демонструє необхідність системної інтеграції національних оборонних можливостей у ширший безпековий простір Альянсу.

Ключові слова: НАТО, російсько-українська війна, гібридна війна, російська агресія, Білорусь, Україна.

Після початку повномасштабної російської збройної агресії проти України у 2022 році концепція безпеки на східному фланзі НАТО зазнала кардинальної трансформації від декларативної політики «колективного захисту», до практичної моделі багаторівневої оборони та стримування російських загроз. Альянс уперше з часів Холодної війни розпочав формування цілісної системи

оперативного реагування, що поєднує військово-технічні, політичні й стратегічні компоненти. Відкриття постійних баз, ротаційне розміщення підрозділів союзників, посилення протиповітряної та протиракетної оборони, а також інтенсивні багатонаціональні навчання стали ключовими інструментами реалізації цієї стратегії.

Зміцнення східного флангу НАТО нині виконує не лише оборонну функцію, а й слугує елементом активного стримування – демонстрацією здатності й готовності колективних сил відповісти на будь-яку форму агресії. Особливе значення набуває адаптація Альянсу до нової природи загроз, які походять від російсько-білоруського воєнно-політичного тандему, що включає гібридні, кібернетичні, інформаційно-психологічні та енергетичні виклики. Саме їхнє поєднання потребує не лише кількісного нарощування військ, а й якісного оновлення стратегічного мислення переходу від статичної оборони до динамічного, проактивного формату колективної безпеки.

Найбільша увага у процесах модернізації колективної безпеки членів Альянсу, полягає у створенні мультинаціональних батальйонних угруповань на місцях (enhanced forward presence), ротаційних контингентів бригадно-еквівалентного рівня, а також сил високої готовності, які можуть бути підняті для підсилення (NATO Response Force/ Very High Readiness Joint Task Force). Разом вони утворюють багатопланову систему стримування, що поєднує постійну демонстрацію присутності з можливістю швидкого нарощування бойового складу [1].

Безпекова політика щодо ситуації на східному фланзі НАТО окреслює чіткі ролі для різних тактичних шаблів, що включають в першу чергу багатонаціональні батальйони угруповання (enhanced Forward Presence Battle Groups) – це так звані «точки опори», які мають стримувальний ефект завдяки постійній міжнародній присутності і розгалуженій інтеграції з місцевими силами. Національні бригади та підрозділи союзників забезпечують операційну глибину і покриття східного флангу, а сили NRF залишаються ресурсом стратегічного тяжіння, здатним за лічені дні забезпечити ударну міць там, де вона потрібна. Така стратегія робить стримування більш резистентним до гібридних загроз.

Основні передові сили стримування розташовані в країнах Балтії. В Естонії – це позиції батальйону в районі міста Тапа, де під керівництвом Сполученого Королівства функціонує британська рамкова група з ротаційними контингентами союзників. Дана місія є тактичним центром для навчань і швидкого інтегрування британських підрозділів із національними силами Естонії, включно з бронетехнікою та протиповітряною підтримкою. У Латвії головна база в Адажі, де під керівництвом Канади сформована багатонаціональна бригада Multinational Brigade Latvia (MNB-LVA) з розширеною інфраструктурою для розгортання ротаційних підрозділів і логістики. Канада забезпечує лідерство, а поруч ротаційно дислокуються

підрозділи з інших країн НАТО для підтримки механізованих і тилових спроможностей. У Литві вузол у Руклі, де під проводом Німеччини функціонує eFP-батальйон і де відбувається трансформація в постійну маневрову бригаду (німецька 45-та бронегрупа), що включає тяжку бронетехніку, елементи артилерії та підрозділи логістики. Це надає регіону операційну глибину й можливість маневру бригадного масштабу. У Польщі eFP-батальйон зосереджено в районі Бемово-Піське (північна Польща, поруч із Калінінградською областю), де рамковою країною виступають Сполучені Штати. Поряд із батальйоном у Польщі регулярно ротаційно розгортаються бригадні контингенти США (Armored Brigade Combat Teams) та інші великі одиниці союзників, що забезпечують стратегічний резерв і можливість швидкого нарощування сил. Ротаційні бригади працюють разом із місцевими з'єднаннями, забезпечуючи сумісність командних ланок, логістику, а також інфраструктуру для зберігання та швидкого поповнення ресурсів [2].

Система повітряного реагування НАТО на східному фланзі має двоступеневу, але водночас інтегровану архітектуру, що поєднує оперативну присутність винищувальної авіації на ротаційній основі та стратегічну координацію з боку літаків дальнього радіолокаційного спостереження Airborne Warning and Control System (AWACS). Головна мета забезпечити постійне спостереження за повітряним простором, миттєву реакцію на загрози та синхронізацію оборони між країнами Балтії, Польщею, Скандинавією та Чорноморським регіоном.

Операції з патрулювання повітряного простору Балтії (Baltic Air Policing) ведуться з 2004 р., але після 2022 р. їхня інтенсивність зросла в кілька разів. У 2024–2025 рр. у межах цього формату одночасно задіяно від 12 до 16 винищувачів на бойовому чергуванні. Головним оперативним хабом для Baltic Air Policing залишається аеропорт у Шяуляї (Литва), де на чергуванні системно присутні багатоцільові винищувачі різних країн. Також не менш важливими є ротаційні програми на аеродромах в Емарі (Естонія) та резервні авіаплощадки у Мальборку (Польща) і на польських польових авіабазах поблизу Оржиш і Бемово-Піське, що дозволяє гнучко перерозподіляти сили за потреби. Баланс сил у повітрі включав як літаки четвертого так і п'ятого поколінь. Ротаційні контингенти F-35A забезпечують високу ступінь стелс-спостереження й електронної розвідки (головні учасники Нідерланди, Норвегія та Італія), Eurofighter Typhoon і Rafale діяли як багатофункціональні винищувачі для перехоплень і ударних завдань, а JAS-39 Gripen і F-16 від інших союзників забезпечували додаткові смуги чергування і покриття проблемних ділянок. Завдання патрулів полягає не лише у фізичному перехопленні літаків, що порушують або наближаються до повітряного простору країн НАТО, але й у створенні безперервної присутності, що психологічно стримує російські провокації такі як «імітаційні» польоти над Балтикою чи польоти з вимкненими

транспондерами. У середньому фіксується від 300 до 400 перехоплень російських літаків на рік [3].

Літаки далекого радіолокаційного спостереження E-3A AWACS базуються на авіабазі Гайленкірхен (Німеччина), а також на ротаційних базах у Орадя (Румунія), Каунасі (Литва), Рамштайні (Німеччина) та Кракові (Польща). Вони патрулюють повітряний простір над Балтійським, Північним і Чорним морями, забезпечуючи виявлення повітряних цілей на відстані понад 400 км.

AWACS є ключовою ланкою системи NATO Integrated Air and Missile Defence (IAMD). Вони передають дані в режимі реального часу до Об'єднаних центрів повітряних операцій (CAOC) в Юдемі (Німеччина) та Торрехон-де-Ардос (Іспанія). Це дозволяє координувати дії між різними країнами та їхніми системами ППО, миттєво направляти літаки-перехоплювачі до цілі, інтегрувати інформацію з корабельних радарів і наземних систем (Patriot, NASAMS, IRIS-T SLM тощо). Під час масованих атак БПЛА або запусків крилатих ракет AWACS виступає центром розподілу цілей, він визначає пріоритети ураження та синхронізує пуски засобів перехоплення з повітря, землі або моря. Наприклад, у випадках, коли російські або білоруські дрони наближаються до кордонів Польщі чи Литви, саме AWACS координує роботу як польських F-16, так і німецьких систем Patriot. У місцевому масштабі розподілені центри управління дозволяють координувати дії між винищувачами, батареями середнього радіуса дії (Patriot, SAMP/T) і короткодіючими засобами (NASAMS, IRIS-T, Sky Sabre), визначаючи пріоритети ураження за принципом найбільшої загрози для критичної інфраструктури та скупчень сил. Така архітектура робить процес ухвалення рішень швидким і одночасно стійким до атак проти окремих елементів мережі, оскільки управління може бути оперативно перебалансоване між вузлами.

Взаємодія винищувачів і наземних систем контролюється чіткими процедурами передачі цілей і правил залучення. Коли повітряний об'єкт виявляється й класифікується як потенційно небезпечний, AWACS або регіональний CAOC направляє до нього найближчий винищувач із чергування для візуальної ідентифікації, паралельно наземні системи готуються до можливого ураження в разі агресивної поведінки або підтвердження ворожих характеристик. Якщо загроза має характер масованої атаки БПЛА чи ракетної групи, керування переходить у координацію багаторівневого ураження. Спочатку мобілізуються короткодальні засоби для відсікання щільних цілей на підступах, потім задіюються системи середнього радіуса для перехоплення пріоритетних цілей, і одночасно винищувачі виконують завдання перехоплення, та за потреби, надання ударної підтримки. Такий підхід мінімізує витрати ресурсів і одночасно підвищує шанси нейтралізувати найбільш критичні елементи атакуючого угруповання [4].

НАТО системно зміцнює регіональні центри управління повітряними операціями – зокрема в Польщі, Румунії та Литві створюються розподільчі

вузли управління (Distributed Air Operations Centers), які дозволяють зберігати управління навіть у разі руйнування головного центру. Ця децентралізація стала реакцією на загрозу кібератак і радіоелектронного впливу з боку Росії та Білорусі. Крім того, у 2025 р. НАТО посилило компоненти стратегічного спостереження над Балтійським морем за допомогою безпілотних літальних апаратів RQ-4D Phoenix (Global Hawk), які ведуть моніторинг із Сенігалії (Італія) та передають інформацію до регіональних командних пунктів. Це дає змогу вести постійне спостереження не лише за повітряним, але й за морським рухом, включно за військовими кораблями РФ у Калінінградській зоні [5].

У Балтійському регіоні ключовим елементом координації сил НАТО залишається, щорічна морська операція BALTOPS, яка у 2025 р. зібрала близько шістнадцяти союзників, понад сорок кораблів та кілька десятків літальних апаратів і близько дев'яти тисяч особового складу, відпрацьовуючи інтеграцію корабельно-повітряної ППО, логістику морського перекидання і комплексні десантно-ударні операції. Ці маневри забезпечують альянсу можливість синхронізувати морські платформи з береговими і повітряними засобами у реальному часі [6].

Масштабні сухопутні навчання Iron Defender-25, що проходили в Польщі де було зосереджено тридцять тисяч військових і близько шістсот одиниць техніки для відпрацювання оборонних і відбивних операцій великого масштабу, маневрів бронегруп і захисту логістичних вузлів. Ці сухопутні навчання використовували мережу полігонів у східній і центральній Польщі такі як Дравсько, Оржиш, Нова Демба та мали на меті відпрацювати одночасну оборону на кількох напрямках, швидку ротацію бригад та інтеграцію з зенітно-ракетними батареями, що дозволяє переглядати операційну готовність у масштабі фронту. Також варто відзначити навчання Iron Gate як елемент ширшої серії навчань *Iron Defender-25*, що проходили на території північно-східної Польщі, насамперед на полігоні Оржиш, поблизу Сувальського коридору. Основна мета цих маневрів, перевірка здатності сухопутних і повітряних компонентів НАТО діяти спільно в умовах високої інтенсивності бою на потенційному напрямку наступу з боку Калінінграда та Білорусі. Сценарій навчань передбачав оборону стратегічного коридору між Польщею та Литвою, відбиття масованого повітряного удару, контрнаступ із використанням бронетанкових з'єднань і забезпечення взаємодії між силами сухопутної, повітряної й логістичної підтримки. У навчаннях було задіяно понад десяти тисяч військовослужбовців із Польщі, США, Великої Британії, Німеччини та Литви. На полігонах було зосереджено близько 300 одиниць бронетехніки, серед яких танки M1A2 Abrams, Leopard 2A7, бойові машини піхоти Bradley і Rosomak, а також системи артилерії Krab і HIMARS. Повітряний компонент був представлений винищувачами F-16, F-35, штурмовими гелікоптерами Apache та транспортними літаками C-130J Hercules [7].

Технічний набір, який використовувався в цих заходах, був комплексним і багаторівневим. Наземні батареї Patriot та інші середньодальні комплекси були позиціоновані для захисту критичних вузлів і міст у Польщі та сусідніх державах. Мобільні короткодіючі системи NASAMS, IRIS-T/Sky Sabre надавали шар ближчого прикриття для відсікання щільних атак БПЛА, авіація п'ятого покоління (F-35) працювала в тісному сенсорному зв'язку з AWACS і наземними SAOC, а флот забезпечував контроль морських підходів і запуск протиповітряних місій у зоні BALTOPS все це відпрацьовувалося у взаємопов'язаних сценаріях з метою відпрацювання реального порядку бойової взаємодії [6]. Кількість задіяних майданчиків у регіоні була по суті двошаровою, основні великі полігони для масових відпрацювань та інші допоміжні майданчики для логістики, прихованого накопичення і мобільних маневрів це дозволило одночасно тримати видиму присутність і зберігати мобільний резерв.

Операційні заходи включали не лише класичні навчальні епізоди, а й спеціальні тренування, що включало відпрацювання інтегрованого IAMD (раннє виявлення – сегментація цілей – багаторівневе ураження), сценарії масованих атак БПЛА, електронно-відомчі вправи з РЕБ і кіберзахисту центрів управління, практики швидкого розгортання ротаційних бригад і відпрацювання логістичних коридорів для довготривалого забезпечення. У підсумку ці заходи не лише підвищували тактичну сумісність, а й створювали оперативну архітектуру, здатну реагувати масштабно і скоординовано по всій глибині східного флангу [8].

В умовах посилення ескалації варто відзначити операцію «Eastern Sentry» яка стала безпосередньою відповіддю Альянсу на факти перетину повітряного простору держав-членів НАТО безпілотними апаратами 9-10 вересня 2025 р. Сама операція є реакцією на неординарний інцидент, а на комплекс подій, який продемонстрував новий спосіб «підступного» тиску – масовані хвилі безпілотників, спроби тестувати правила перетину кордонів і одночасні інформаційно-гібридні атаки. Політична логіка запуску «EasternSentry» – це показати колективну відповідь, підвищити готовність і захистити територію Альянсу, одночасно зменшуючи можливості противника випробувати слабкі місця оборони без того, щоб відповідь Альянсу набирала форми ескалаційних демонстрацій. Операція стартувала в умовах високої політичної чутливості, Польща активувала консультації Альянсу (стаття 4), а НАТО підкреслило, що заходи оборонні і спрямовані на запобігання ескалації. На практиці це означало суворе дотримання національних протоколів безпеки кожної країни, узгоджені процедури підтвердження та походження цілі (для уникнення помилкових уражень цивільних безпілотників чи авіації), і поетапну ескалацію заходів – від відстеження й супроводу до ураження тільки при чіткій ворожості чи загрозі [9]. Політичний сигнал полягав у тому, щоб поєднати демонстрацію рішучості і прагнення уникати прямого військового протистояння з Росією.

Пріоритетом залишається негайне посилення повітряного захисту і розвідувальних можливостей на східному фланзі (від Балтії до Чорного моря), щоб перервати вікно тактичних переваг, яке створюють масовані дронів атаки чи мінімально помітні повітряні диверсії. Демонстрація колективної присутності і стримування, що включає постійні патрулі, швидкі ротації та гнучке перекидання засобів, що мають утримувати супротивника в стані невизначеності щодо місця та часу удару. Створення механізмів координації й оперативної інтеграції між союзниками для забезпечення швидкої реакції (повітряної, морської, наземної й кібер/розвідувальної). Сам «Eastern Sentry» задекларовано як «open-ended» – тобто операція яка може тривати невизначений час і адаптується до розвитку ризиків [10].

Набір конкретних ресурсів залучених до операції, демонструє посилення та удосконалення мультинаціональної складової у проведенні таких чутливих заходів. Нідерланди надавали F-35 із баз у регіоні, Франція перекидала Rafale і логістику, а Німеччина і США забезпечували батареї Patriot та ротації важкої техніки, Велика Британія долучала винищувачі й дозаправку, Скандинавські і Балтійські країни надавали аеродромну і логістичну інфраструктуру. У практиці це означало, що AWACS і розвідувальні літаки почали системні патрулі на сході, F-35 і інші винищувачі були поставлені в оперативні вузли, Patriot і інші системи поставлені у позиції для захисту критичних вузлів у Польщі й сусідніх державах. У багатьох публічних повідомленнях підкреслювали, що точні кількості і розташування змінюються в режимі ротацій і що частина деталей залишиться оперативною інформацією.

Оперативна структура та командування побудовані на поєднанні існуючих командних ланцюгів НАТО (CAOC/SHAPE) з регіональними штабами – механізм дозволяє централізовано утримувати повітряну картину (AWACS – CAOC - національні протоколи безпеки), водночас даючи країнам-членам право оперативної ініціативи в межах національних правил застосування сили. Ця система забезпечує швидку мобілізацію ресурсів, що дає змогу AWACS координувати треки та передавати пріоритети, CAOC синхронізує повітряно-морську відповідь, а національні командування запускають локальну інженерну, логістичну та юридичну підтримку. SHAPE/Allied Command Europe також публічно наголошував на ролі розвідувального обміну і уніфікації процедур реагування [11].

Стратегічні наслідки і сигнали для Москви й Мінська від операції «Eastern Sentry» підвищують операційну вартість проведення «випробувань» за допомогою безпілотників і гібридних інструментів, бо зменшує часові і просторові можливості для непоміченого застосування таких засобів. Політично ініціатива демонструє, що атаки чи інциденти, що зачіпають територію одного союзника, отримують оперативну відповідь усього Альянсу навіть якщо мета була тактично обмеженою. Для Кремля це означає більший

ризик, що тестування меж може спричинити оперативні наслідки та посилення присутності НАТО в критичних точках.

Значним підсиленням і водночас простором для посиленої інтеграції є вступ Фінляндії (2023) та Швеції (2024) в НАТО, обидві країни стали значним підсиленням Альянсу у протистоянні російсько-білоруським загрозам в регіоні. Їхня участь є не просто декларативною, а являє собою великий військово-операційний внесок, розгортання платформ і полігонів, які змінюють розклад сил у регіоні та підвищують колективну здатність до стримування.

Швеція в досить короткий термін змогла інтегрувати свій флот, повітряні сили та берегову інфраструктуру в оперативне командування Альянсу. Стокгольм долучився до повітряного патрулювання НАТО і погодився надати винищувачі JAS 39 Gripen для операцій за кордоном, зокрема для підтримки Польщі, а також до трьох бойових кораблів для посилення присутності в Балтійському морі. Шведські авіаційні та морські вузли стали частиною операційної матриці Альянсу з охопленням підступів до Калінінграда і морських підходів до країн Балтії. У 2025 р. Швеція формально включилася в повітряні місії Baltic Air Policing і почала надавати можливості повітряного спостереження й логістичної підтримки, одночасно інтегруючи свої Gripen у спільні тренувальні сценарії, включно з участю у загальносоюзних операціях на рівні Steadfast Noon і інших навчань, що виводить її з традиційного нейтралітету в роль активного операційного гравця. Така участь дає Альянсу додаткову маневрову глибину в північному секторі та підсилює морське й повітряне покриття Балтійського простору [12].

Швеція забезпечує не лише літаки і кораблі, а й інфраструктуру для ротацій та тренувань, а її аеродроми і причальні бази пристосовуються для прийому союзних підрозділів для спільних навчань, в свою чергу модернізація парку Gripen і угод про технічне обслуговування дозволяють розгортати шведські ескадрильї як у національному, так і в альянсовому контексті [13]. Швеція фактично стала плацдармом для швидкого підсилення південного і центрального секторів Балтійського регіону, що важливо для прикриття ліній постачання до Польщі та країн Балтії. У геополітичному сенсі шведський внесок зменшує «сліпі зони» у північній частині театру і підвищує вартість агресивних сценаріїв для противника.

Фінляндія інтегрувалася в структури Альянсу з інтенсивним практичним внеском у повітряне і морське спостереження та у навчальну складову. У 2025 р. Гельсінкі підтвердили ротації морських сил у Standing NATO Maritime Groups і розгортання до п'яти винищувачів для участі в місіях у Ісландії та у Північно-Атлантичному регіоні. Одночасно Фінляндія приймала великі мультинаціональні навчання Atlantic Trident 25 з базуванням у Рованіємі та на інших фінських аеродромах (Піркала, Рованіємі, Галлі, Куопіо, Ювяскюля), що слугують платформою для відпрацювання Agile Combat Employment, розгортання RQ-4D Global Hawk та інтеграції з AWACS і CAOC. Ці явні внески

перетворюють фінський простір на розширену ланку системи раннього попередження і дають НАТО додаткові можливості моніторингу північних підходів та Арктики [14].

Окрему увагу заслуговує діяльність спецпідрозділів НАТО і національних спецслужб країн учасниць. У східному регіоні їхня діяльність має чіткі взаємопов'язані напрямки, а саме підвищення бойової і технічної спроможності спецпідрозділів для дій у мультидоменному середовищі, операції протидії гібридним загрозам від захисту критичної інфраструктури до контррозвідувальних і контрсаботажних заходів, інформаційно-психологічні та кібер-заходи, спрямовані на нейтралізацію ворожих наративів, підрив логістики та деморалізацію ланцюгів впливу супротивника. Ці три блоки реалізуються одночасно і координуються через структури НАТО (SOFCOM, SOCEUR, CCDCOE, StratCom CoE) і національні команди, що забезпечує синергію між тактичними спецзавданнями та стратегічною політикою стримування [15].

Діяльність підрозділів спеціального призначення НАТО у протидії російсько-білоруським загрозам нині є одним із найменш публічних, але стратегічно найважливіших елементів системи колективної безпеки. Їхня роль виходить далеко за межі класичних диверсійних чи контртерористичних завдань і охоплює три взаємопов'язані сфери — кібербезпеку, інформаційно-психологічні операції (ШСО)такоординацію з дипломатичними і військовими структурами Альянсу. Саме через цей трикутник НАТО забезпечує проактивну відповідь на гібридні загрози, які Москва і Мінськ застосовують із дедалі більшою інтенсивністю.

У межах Альянсу створено багаторівневу систему взаємодії між національними силами спеціальних операцій. Литва, Польща, Латвія, Естонія, Румунія та Фінляндія є основними учасниками регіональної координації, яку курує NATO Special Operations Headquarters (NSHQ). Кожна з цих країн має власні підрозділи – це литовські *Aitvaras*, польські *GROM* і *Formoza*, латвійські *Speciālo uzdevumu vienība*, естонські *Kaitseväe erioperatsioonide väejuhatas*, румунські *Brigada 6 Operații Speciale Mihai Viteazul*, фінські *Erikoisjääkärit* які тісно співпрацюють між собою через спільні навчання, обмін інструкторами та розвідданими. На рівні польових операцій спецпідрозділи НАТО дедалі частіше діють у синергії з армійськими з'єднаннями не як автономні формування, а як інструмент розвідки, наведення високоточних ударів і нейтралізації ворожих груп у тилу [16]. Це особливо важливо для сценаріїв, відпрацьованих у межах навчань типу *Defender Europe* і *Iron Defender*, де спецпідрозділи координують дії артилерії, авіації й кіберкомпонентів. Завдяки інтегрованим системам обміну даними (*Federated Mission Network*, *MPE*) командування НАТО отримує повну картину в режимі реального часу, що підвищує ефективність реагування на багатовимірні загрози [17].

На рівні спецопераційних сил спостерігається інтенсивна ротація, навчання і інтероперабельність з акцентом на сценарії, які прямо відповідають російсько-

білоруським загрозам. НАТО і національні командування комплексно нарощують можливості в технічних і тактичних напрямках. Найбільша увага приділяється розширенню операторських навичок для дій у високому електронно-радіоелектронному супротиві (РЕБ-середовище), підготовка до операцій у прибережній та підводній зоні (захист підводного кабельного господарства, мінімізація загроз флоту і вразливих інфраструктур), впровадження Agile Combat Employment розосередженого базування для швидкого переміщення і підтримки малих груп у тилу супротивника. Це видно з низки спеціальних вправ і експериментів, як приклад (експеримент підводного захисту інфраструктури), та Adamant Serpent типових тренувань у Півночі, де відпрацьовувалися арктичні і субарктичні сценарії. Така підготовка робить SOF більш придатними до швидких, малочисельних, але високотехнологічних контрзаходів на театрах, де Росія і Білорусь традиційно намагаються встановити «сірі зони» [16].

У сфері контрдиверсій та контрсаботажу Альянс і національні спецслужби концентруються на захисті критичних вузлів і ланцюгів постачання. Підвищена увага приділяється секторам енергетики, телекомунікаційних магістралей і портової інфраструктури. Практика включає багаторівневі тренування з охорони підводних кабелів, конвоювання цивільних суден, а також спільні навчання SOF і військово-морських сил, де відпрацьовують швидке виявлення і нейтралізацію підводних загроз і диверсійних груп. Аналітично це відповідь на доведену практику атак на інфраструктуру у «сірій зоні» і намагання перетворити логістичні вузли на уразливі точки тиску.

Окремий великий пласт це кібер і цифрові операції у поєднанні з інформаційно-психологічними заходами. НАТО створює і відшліфовує процедури для координації у кіберсфері через CCDCOE і суміжні структури. На практиці це означає регулярні «live-fire» вправи (Locked Shields, Crossed Swords) для відпрацювання колективної оборони мереж, а також розробку норм і процедур з реагування і розподілу ролей між військовими, цивільними і приватними партнерами. Паралельно StratCom CoE і національні центри стратегічних комунікацій відточують методи виявлення наративів, їхнього джерела та тактик просування, а також практики «проекування» контрнаративів, які адресовані локальній аудиторії (мовні версії, культурні маркери, робота з лідерами думок). Це не просто «боротьба з фейками», а системна робота з витіснення ворожих меседжів і зміцнення резильєнтності суспільств. НАТО та окремі союзники все більше експлуатують модель «комбо-інструментів» – це поєднання SOF-активностей, кібероперацій та інформаційних кампаній для досягнення оперативного ефекту без відкритого застосування великої сили. В умовах діяльності національних SOF збирається тактична розвідка (HUMINT/SIGINT), її технічний контур надають кібер-підрозділи для виявлення й нейтралізації каналів управління супротивника, а інформаційні підрозділи одночасно працюють над «усуненням» або

нейтралізацією ворожих повідомлень у локальному інформаційному просторі, підсилюючи легітимні меседжі союзників і партнерів. Така одночасна робота зменшує вікно можливостей для противника і підвищує ефективність тактичних дій [15].

Інформаційно-психологічні підрозділи Альянсу і національні структури (StratCom CoE, 77th Brigade Information operations (United Kingdom), національні прес-служби і центри протидії дезінформації) працюють у кількох практичних вимірах. Це раннє виявлення ворожих наративів, просвітницькі кампанії для підвищення суспільної резильєнтності, мовні і культурні адаптації меседжів, а також активна взаємодія з платформами соцмереж для швидкого маркування і дестабілізації прокремлівських бот-мереж. Це поєднання технічних інструментів (інструменти соціальної мережевої аналітики) і політичних заходів (санкції проти пропагандистських ресурсів, співпраця з платформами). Результат – зниження досяжності певних проросійських наративів і підвищення ефективності офіційних повідомлень НАТО і союзників. Кожна багатодоменна операція супроводжується інтеграцією дипломатичних заходів, що включає офіційні демарші, санкцій та публічні повідомлення. Головні повідомлення готують StratCom-підрозділи ще до фізичної операції або паралельно з нею, щоб легітимізувати дії в міжнародному праві та знизити ризик ескалації. Дипломатія використовує дані та верифікацію (наприклад, підтвердження походження атаки через обмін SIGINT/HUMINT), щоб сформувати коаліційні позиції, ініціювати консультації (ст. 4 ст. 5 у разі потреби) і координувати санкційні та політичні кроки після операції. Тому підрозділи ПСО – це одночасно тактичний та політичний каталізатор, їхні дії змушують дипломатію діяти з прив'язаною доказовою базою [16].

Дипломатичний аспект цієї взаємодії виявляється у тісному зв'язку спецслужб і військової дипломатії країн-членів. Через спільні координаційні платформи НАТО, ЄС і двосторонні формати (наприклад Польща - Україна - США) здійснюється передача розвідувальних даних про діяльність російських та білоруських спецслужб, мереж агентурного впливу та кібератак. Це дозволяє не лише блокувати операції впливу, але й передбачати їх на етапі планування.

Для України така взаємодія має безпосереднє значення. З одного боку, вона отримує аналітичну підтримку, розвіддані, методики протидії інформаційним і кіберзагрозам, а з іншого сама стає полігоном практичного досвіду, який НАТО враховує у своїй стратегії. Українські Сили спеціальних операцій, підрозділи Національної поліції КОРД, СБУ та ГУР МО, переймають стандарти НАТО у сфері ПСО, антитерористичних операцій, кібероперацій і роботи в тилу противника. У свою чергу, Альянс вивчає український досвід реальної війни проти гібридної агресії, що стає безцінним для удосконалення колективних механізмів оборони [18].

Ключовим чинником у зміцненні східного флангу НАТО, стало переосмислення природи загрози Москви і Мінська, вони більше не

сприймаються як потенційні джерела дестабілізації, а як постійний центр гібридної агресії, що поєднує воєнну, інформаційну, кібернетичну, енергетичну та психологічну складові [19]. Тому НАТО вибудовує свою присутність на східному фланзі у багатовимірному форматі – одночасно у фізичному просторі (війська, бази, ППО, флот), у цифровому (кіберзахист, інформаційні операції) та у політичному (дипломатичні й стратегічні комунікації). Спільна позиція країн східного флангу Польщі, Румунії, країн Балтії, Фінляндії та Швеції які стали не лише географічним буфером, а й політичним центром тяжіння для формування нової стратегічної культури НАТО. Їхня єдність демонструє Москві, що будь-яка форма агресії, навіть локальна або гібридна, отримає колективну відповідь, зокрема військову, економічну, інформаційну та дипломатичну [20].

У контексті України ці дії мають безпосередній вплив і значення. Завдяки посиленню східного флангу Альянс знижує ймовірність прямого розширення конфлікту, одночасно забезпечуючи постійну підтримку Києва від обміну розвідувальними даними до спільних кібероперацій і тренування українських військових за стандартами НАТО. Україна, у свою чергу, постачає Альянсу унікальний бойовий досвід, дані про тактики, озброєння та інформаційні методи ворога, які використовуються для вдосконалення колективної оборони [18].

Таким чином, стримування Росії та Білорусі на східному фланзі – це не лише питання військових спроможностей, а комплексна стратегія інтеграції безпеки, технологій, розвідки та політичної солідарності, у центрі якої стоїть Україна. Саме український фронт став лакмусовим папірцем дієздатності євроатлантичної спільноти. І сьогодні дії НАТО, від повітряних патрулів над Балтійським морем до кібероперацій у Таллінні, не лише захищають східну периферію Альянсу, але й створюють стратегічну глибину для української оборони, забезпечуючи баланс сил у Європі та зберігаючи континентальний мир.

Список використаних джерел та літератури

1. Alander M. NATO's New Northern Flank — Don't Ruin It. *CEPA*. 2023, July 20. URL: <https://cepa.org/article/natos-new-northern-flank-dont-ruin-it/>
2. Brekke H. US Officers: NATO's Options on the Eastern Flank. *CEPA*. 2025, October 2. URL: <https://cepa.org/article/us-officers-natos-options-on-the-eastern-flank/>
3. NATO Air Policing — mission overview. *NATO*. 2025, August 8. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132685.htm
4. Jozwiak R. How NATO Is Boosting Eastern Defenses Amid Russian Air Incursions. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. 2025, September 22. URL: <https://www.rferl.org/a/nato-eastern-sentry-russia-drones-poland/33536306.html>
5. Nato airspace incursions: Russia is testing Europe. *The Guardian*. 2025, September 25. URL: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/sep/25/the-guardian-view-on-nato-airspace-incursions-russia-is-testing-european-and-us-will-it-wont-stop-here>
6. BALTOPS 25 begins in the Baltic Sea region. *SFN.NATO*. 2025, June 5. URL: <https://sfn.nato.int/newsroom/news-archive/2025/baltops-25-begins-in-the-baltic-sea-region.aspx>

7. Abrams, F-35 and Apache: Poland conducts large-scale military exercise "Iron Gate". *UNN*. 2025, September 17. URL: <https://unn.ua/en/news/abrams-f-35-and-apache-poland-conducts-large-scale-military-exercise-iron-gate>
8. Niec P., Jensen B. The Future of NATO's Eastern Flank – analysis. *CSIS*. 2024, July 10. URL: <https://www.csis.org/analysis/future-natos-eastern-flank>
9. Gray A. NATO launches 'Eastern Sentry' to bolster eastern flank after Russian drone incursion. *Reuters*. 2025, September 12. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/nato-launches-eastern-sentry-bolster-eastern-flank-after-russian-drone-incursion-2025-09-12/>
10. Tidey A. What are NATO's national caveats and why do they hinder rapid response? *Euronews*. 2025, October 15. URL: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/10/15/what-are-natos-national-caveats-and-why-do-they-hinder-rapid-response>
11. Dickinson P., Arick R., Finch N. How the US and Europe can deter and respond to Russia's chemical, biological and nuclear threats. *Atlantic Council*. 2025, October 15. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/how-the-us-and-europe-can-deter-and-respond-to-russias-chemical-biological-and-nuclear-threats/>
12. Sweden to contribute up to 3 warships to reinforced NATO presence in the Baltic. *AP*. 2025, January 12. URL: <https://apnews.com/article/sweden-nato-warships-baltic-sabotage-cables-5e47dd20f19da2b5c5e0cccaed71e119>
13. Sweden extends Gripen maintenance contract with Saab as government boosts air force capabilities. *Defence Industry Europe*. 2025, October 10. URL: <https://defence-industry.eu/sweden-extends-gripen-maintenance-contract-with-saab-as-government-boosts-air-force-capabilities/>
14. Judson J. How the US Army, NATO are creating a new Eastern Flank deterrence line. *Defense News*. 2025, October 14. URL: <https://www.defensenews.com/land/2025/10/14/how-the-us-army-nato-are-creating-a-new-eastern-flank-deterrence-line/>
15. Special Operations Forces. *NATO*. 2025, March 24. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_105950.htm
16. Stringer K., Kristiansen M. Space and Ice: Envisioning Special Operations Forces' Role in Future Operational Environments. *Small Wars Journal*. 2025, September 24. URL: <https://smallwarsjournal.com/2025/09/24/space-and-ice-envisioning-special-operations-forces-role-in-future-operational-environments/>
17. Poland launches its largest military drills of 2025 in response to Russia's Zapad exercise. *NV*. 2025, September 2. URL: <https://english.nv.ua/nation/poland-launches-largest-2025-military-drills-in-response-to-russia-s-zapad-exercise-50541690.html>
18. England N. Europe's Moment: A Sanctuary Strategy for Ukraine. *RUSI*. 2025, September 19. URL: <https://my.rusi.org/resource/europes-moment-a-sanctuary-strategy-for-ukraine.html>
19. Nato intercepts Russian fighter jets on 'reckless' violation of Estonian airspace. *The Guardian*. 2025, September 19. URL: <https://www.theguardian.com/world/2025/sep/19/estonia-accuses-russia-of-brazen-violation-of-its-airspace>
20. Sytas A. NATO to increase presence in the Baltic after Denmark drone incidents. *Reuters*. 2025, September 27. URL: <https://www.reuters.com/world/nato-step-up-vigilance-baltic-after-denmark-drone-incidents-2025-09-27/>

References

1. Alander, M. (2023, July 20). NATO's New Northern Flank — Don't Ruin It. *CEPA*. [Online]. Available from: <https://cepa.org/article/natos-new-northern-flank-dont-ruin-it/> [In English].
2. Brekke, H. (2025, October 2). US Officers: NATO's Options on the Eastern Flank. *CEPA*. [Online]. Available from: <https://cepa.org/article/us-officers-natos-options-on-the-eastern-flank/> [In English].

3. NATO Air Policing — mission overview. (2025, August 8). *NATO*. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_132685.htm [In English].
4. Jozwiak, R. (2025, September 22). How NATO Is Boosting Eastern Defenses Amid Russian Air Incursions. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. [Online]. Available from: <https://www.rferl.org/a/nato-eastern-sentry-russia-drones-poland/33536306.html> [In English].
5. Nato airspace incursions: Russia is testing Europe. (2025, September 25). *The Guardian*. [Online]. Available from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2025/sep/25/the-guardian-view-on-nato-airspace-incursions-russia-is-testing-european-and-us-will-it-wont-stop-here> [In English].
6. BALTOPS 25 begins in the Baltic Sea region. (2025, June 5). *SFN.NATO*. [Online]. Available from: <https://sfn.nato.int/newsroom/news-archive/2025/baltops-25-begins-in-the-baltic-sea-region.aspx> [In English].
7. Abrams, F-35 and Apache: Poland conducts large-scale military exercise "Iron Gate". (2025, September 17). *UNN*. [Online]. Available from: <https://unn.ua/en/news/abrams-f-35-and-apache-poland-conducts-large-scale-military-exercise-iron-gate> [In English].
8. Niec, P., Jensen, B. The Future of NATO's Eastern Flank — analysis. (2024, July 10). *CSIS*. [Online]. Available from: <https://www.csis.org/analysis/future-natos-eastern-flank> [In English].
9. Gray, A. NATO launches 'Eastern Sentry' to bolster eastern flank after Russian drone incursion. (2025, September 12). *Reuters*. [Online]. Available from: <https://www.reuters.com/world/europe/nato-launches-eastern-sentry-bolster-eastern-flank-after-russian-drone-incursion-2025-09-12/> [In English].
10. Tidey, A. What are NATO's national caveats and why do they hinder rapid response? (2025, October 15). *Euronews*. [Online]. Available from: <https://www.euronews.com/my-europe/2025/10/15/what-are-natos-national-caveats-and-why-do-they-hinder-rapid-response> [In English].
11. Dickinson, P., Arick, R., Finch, N. How the US and Europe can deter and respond to Russia's chemical, biological and nuclear threats. (2025, October 15). *Atlantic Council*. [Online]. Available from: <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/report/how-the-us-and-europe-can-deter-and-respond-to-russias-chemical-biological-and-nuclear-threats/> [In English].
12. Sweden to contribute up to 3 warships to reinforced NATO presence in the Baltic. (2025, January 12). *AP News*. [Online]. Available from: <https://apnews.com/article/sweden-nato-warships-baltic-sabotage-cables-5e47dd20f19da2b5c5e0cccaed71e119> [In English].
13. Sweden extends Gripen maintenance contract with Saab as government boosts air force capabilities. (2025, October 10). *Defence Industry Europe*. [Online]. Available from: <https://defence-industry.eu/sweden-extends-gripen-maintenance-contract-with-saab-as-government-boosts-air-force-capabilities/> [In English].
14. Judson, J. (2025, October 14). How the US Army, NATO are creating a new Eastern Flank deterrence line. *Defense News*. [Online]. Available from: <https://www.defensenews.com/land/2025/10/14/how-the-us-army-nato-are-creating-a-new-eastern-flank-deterrence-line/> [In English].
15. Special Operations Forces. (2025, March 24). *NATO*. [Online]. Available from: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_105950.htm [In English].
16. Stringer, K., Kristiansen, M. (2025, September 24). Space and Ice: Envisioning Special Operations Forces' Role in Future Operational Environments. *Small Wars Journal*. [Online]. Available from: <https://smallwarsjournal.com/2025/09/24/space-and-ice-envisioning-special-operations-forces-role-in-future-operational-environments/> [In English].
17. Poland launches its largest military drills of 2025 in response to Russia's Zapad exercise. (2025, September 2). *NV*. [Online]. Available from: <https://english.nv.ua/nation/poland-launches-largest-2025-military-drills-in-response-to-russia-s-zapad-exercise-50541690.html> [In English].

18. England, N. (2025, September 19). Europe's Moment: A Sanctuary Strategy for Ukraine. *RUSI*. [Online]. Available from: <https://my.rusi.org/resource/europes-moment-a-sanctuary-strategy-for-ukraine.html> [In English].
19. Nato intercepts Russian fighter jets on 'reckless' violation of Estonian airspace. (2025, September 19). *The Guardian*. [Online]. Available from: <https://www.theguardian.com/world/2025/sep/19/estonia-accuses-russia-of-brazen-violation-of-its-airspace> [In English].
20. Sytas, A. (2025, September 27). NATO to increase presence in the Baltic after Denmark drone incidents. *Reuters*. [Online]. Available from: <https://www.reuters.com/world/nato-step-up-vigilance-baltic-after-denmark-drone-incidents-2025-09-27/> [In English].

Кырпичник R. Strengthening NATO's Eastern Flank as a Tool for Deterring Russian-Belarusian Threats.

The article examines the process of strengthening NATO's eastern flank as a key instrument of collective security and deterrence against Russian–Belarusian threats in the current geopolitical environment. Since the onset of the full-scale aggression of the Russian Federation against Ukraine in 2022, the issue of enhancing the Alliance's defense potential along its eastern borders has acquired paramount importance. The study analyzes the evolution of NATO's strategic approaches to the Central and Eastern European region, including the establishment of multinational battalion groups in Poland and the Baltic States, the deployment of new rapid reaction forces, and the reinforcement of the U.S. and European allies' military presence. Particular attention is devoted to the role of Belarus as a military-political satellite of Russia, which provides its territory for joint exercises, the deployment of military infrastructure, and the potential stationing of nuclear weapons.

The article highlights NATO's comprehensive strategy, which encompasses not only military but also political, diplomatic, informational, and economic measures aimed at countering hybrid threats. It explores the modernization of air and missile defense systems, the strengthening of logistical corridors, the integration of member states' defense capabilities, and the deepening of partnerships with allied countries—first and foremost, with Ukraine.

The impact of the military exercises “Defender Europe”, “Steadfast Defender 24”, and “Zahid” on the regional balance of power is analyzed, as well as the prospects for further reinforcement of NATO's eastern flank in response to potential escalation scenarios from Moscow and Minsk. The author argues that the long-term security of NATO's eastern flank depends on the Alliance's ability to effectively combine defensive strategy with proactive deterrence measures.

The article concludes that NATO's policy in Central and Eastern Europe is aimed at maintaining strategic stability and preventing a new large-scale war on the European continent. At the same time, Ukraine's experience in resisting Russian aggression demonstrates the necessity of systematically integrating national defense capabilities into the broader security framework of the Alliance.

Keywords: NATO, Russian–Ukrainian war, hybrid warfare, Russian aggression, Belarus, Ukraine.

Надійшла до редколегії: 26.01.2026

Прийнята до друку після рецензування: 24.02.2026

Дата публікації: 26.03.2026